

243656

SEVER STOICA

ALBA-IULIA
ÎN UMBRA
TRIANONULUI

BCU Cluj / Central University Library Cluj

„CARTEA ROMÂNEASCĂ“ S. A. CLUJ

1929

13038

SEVER STOICA

ALBA-IULIA

ÎN UMBRA

TRIANONULUI

BCU Cluj / Central University Library Cluj

„CARTEA ROMÂNEASCĂ” S. A. CLUJ

1 9 2 9

13098

Insemnătatea adunării naționale dela Alba-Iulia e depreciată și denigrată. În inflația patimilor și a intereselor politice adunarea și miniaturizarea aceasta e un simptom maladiu, care nu poate surprinde mirarea nimă-nui. Neîmpintenți nici de drojdia patimilor, nici de apetitul de glorie al celor cari au organizat grandoarea manifestației dela Alba-Iulia, nici de povețele utilitariste ale oportunistului, noi ne îngăduim luxul de a înfățișa adevărul întreg, așa cum rezultă din convingerea noastră onestă.

O teorie și neîntemeiată și primejdioasă, brodată în culorile seducătoare ale naționalismului, pune în circulație moneda călpă a neadevărului, că în realizarea unirii, adunarea națională dela Alba-Iulia, nu are nici o importanță, iar meritul covârșitor, dacă nu întreg, al înfăptuirii României-Mari, e acaparat de armata română.

Care este consecința logică a acestei teorii?

România actuală nu este rezultatul voinței liber și clar manifestată a poporului român de a se uni într'un singur stat, pe acelaș teritoriu, sub sceptrul aceluiaș domnitor, ci concluzia brutală a cuceririlor victorioase ale armatei române. Sub cerul liber al României libere nu viețuiesc, deci, *provincii liber unite, ci teritorii cucerite*, anexate și încheiate în tiparul anacronic al unui imperialism biruitor. Atât de înrădăcinată este această teorie, încât în presă, la întruniri publice, în acte oficiale, nu se vorbește de provincii ~~unite~~, ci de provincii *alipite*. Această deformare a realităților nu se poate susține, însă, nici sub unghiul faptelor istorice, nici sub raportul ideilor morale, ce animă

gândirea umanității. Sub unghiul istoriei, pentru că gândul unității a înmugurit aproape de când slovele valahe s'au coborât pe albul pergamentelor. Sub raport istoric, pentru că gândirea morală a umanității civilizate, însuflețită de principiul sfânt al libertății, nu ratifică cuceririle teritoriale și nu ridică innuri forței brutale sub orice formă s'ar manifesta. Rolul armatei n'a fost decât acela al unui instrument în slujba aspirațiilor umane ale neamului românesc. Prin adunarea națională dela Alba-Iulia s'a rostit concluzia ultimă a ideii naționale, principiul de autodeterminare a popoarelor, o consecință firească a principiilor proclamate de revoluția dela Washington și dela Paris. Atât de conștient a fost Ardealul românesc de importanța adunării dela Alba-Iulia și atât de încadrat în ritmul marilor idei ale continentului nostru, încât deși bande de secui anarhizați terorizau populația românească, lăsând ca anintire brâie de sânge în urma lor, și deși ungurii au colportat zvonul că vor bombarda din avion cetatea lui Mihai Viteazul, d. Iuliu Maniu a cerut marelui cartier, prin emisari, să oprească înaintarea armatei române, pentru a păstra, neîntinată, puritatea plebiscitului dela Alba-Iulia și a preveni argumentul unguresc că, adunarea națională dela Alba-Iulia s'a ținut la adăpostul și sub teroarea baionetelor românești, falsificându-se voința populației autohtone. Așa de departe a mers această grijă, încât din hotărîrea dela Alba-Iulia s'a suprimat ultimul punct din proiectul de rezoluție al dlui Vasile Goldiș, prin care se făcea apel la armata română, de a ocupa teritoriile locuite de români: „Pentru asigurarea ordinii publice, a vieții și a averii, Adunarea Națională roagă Regatul Român, ca și până la congresul de pace să ocupe prin trupele sale toate teritoriile locuite de românii din Transilvania, Banatul-Timișan și Țara-Ungurească“.

Paradoxal este, că printre detractorii adunării naționale dela Alba-Iulia, se înserează aproape toți partizanii lui Ionel I. C. Brătianu. Ori nu se poate tăgădui rolul lui

Ionel I. C. Brătianu în inspirațiunea organizării adunării dela Alba-Iulia ca și a principiilor formulate cu acest prilej. O scrisoare*) a marelui bărbat de stat adresată în ziua de 5/18 Noemvrie 1918 dlui Teodor Mihali, fost președinte al partidului național român, proiectează câteva preciziuni lămuritoare asupra prologului evenimentelor dela Alba-Iulia.

Iată, întâiul fragment al acestui document istoric:

„Cea mai sfântă aspirațiune a neamului se îndeplinește. Peste suferințele trecătoare, generațiile vor râvni la zilele pe cari le trăim. Fără mirare am văzut, că despărțiți în cele mai grele împrejurări ne-am regăsit cu aceleași simțiri și cu acelaș gând. Grabnic acuma este să oprim stăpânirea încercărilor vrăjmașe ale ungarilor, ale anarhiei, ale demagogiei, prin organizație, prin propagandă, prin forță.

„Pentru organizare și propagandă temelul este firesc. **Unirea desăvârșită a tuturor sufletelor și a tuturor ținuturilor**, toți în jurul Regelui, care ține drapelul-simbol al acestei uniri; **libertatea și dreptatea pentru toți, de orice neam și orice religie; desvoltarea larg democratică, reforme electorale și agrare, condițiuni de viață pentru muncitorime, care să le asigure legitimele lor revendicări și parte de folosință la rodul muncii lor**“.

Această scrisoare conține în leagăn, substanța principiilor fundamentale proclamate la Alba-Iulia.

Iată confruntarea celor două texte:

Scrisoarea lui
Ionel Brătianu

a) Unirea desăvârșită
a tuturor sufletelor și a tuturor ținuturilor.

Hotărîrea dela
Alba-Iulia

Art. I. Adunarea națională a tuturor Românilor din Transilvania, Banat și Țara-Ungurească, adunați prin repre-

*) „Generația Unirii“. An. I. No. 3 din 10 Maiu 1929.

zentanții lor îndreptățiți la Alba-Iulia în ziua de 18 Noemvrie (1 Decemvrie) 1918, decretează unirea acestor Români și a tuturor teritoriilor locuite de dânșii cu România. Adunarea națională proclamă în deosebi, dreptul inalienabil al națiunii române la întreg Banatul, cuprins între râurile Mureș, Tisa și Dunăre.

b) Libertatea și dreptatea pentru toți, de orice neam și orice religie.

Art. III. (Punctul 1). Deplină libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare. Fiecare popor se va instrui, administra și judeca în limba sa proprie prin indivizi din sânul său și fiecare popor va primi drept de reprezentare în corpurile legiuitoare și la guvernarea țării în proporție cu numărul indivizilor ce-l alcătuiesc.

Art. III. (Punctul 2). Egală îndreptățire și deplină libertate autonomă confesională pentru toate confesiunile din stat.

c) Desvoltare larg democratică, reforme electorale;

Art. III. (Punctul 3). Infăptuirea desăvârșită a unui regim curat demo-

cratic pe toate terenele vieții publice. Votul obșteșc, direct, egal, secret, pe comune, în mod proporțional, pentru ambele sexe, în vârstă de 21 ani, la reprezentarea în comune, județe ori parlament.

Art. III. (Punctul 4). Desăvârșită libertate de presă, asociare și întrunire, libera propagandă a tuturor gândirilor omenești.

d) Reforme agrare;

Art. III. (Punctul 5). Reformă agrară radicală. Se va face conscrierea tuturor proprietăților, în special a proprietăților mari. În baza acestei conscrieri (desființând fideicomisurile în temeiul dreptului de a micșora după trebuință latifundiile, i se va face posibil țaranului, să-și creeze o proprietate (arător, pășune, pădure) cel puțin atât, cât să poată munci el cu familia lui. Principiul conducător al acestei politici agrare e pe de o parte promovarea nivelării sociale, pe de altă parte potențierea (intensificarea n. n.) producției.

e) Condițiuni de viață pentru muncitorime, care să le asigure legitimele lor revendicări și parte de folosință la rodul muncii lor;

Art. III. (Punctul 6). Muncitorimeii industriale i se asigură aceleași drepturi și avantajii, cari sunt legiferate în cele mai avansate state industriale din apus.

Inrudirea rezoluțiunii dela Alba-Iulia cu „instrucțiunile“ marelui bărbat de stat este cu atât mai intimă, cu cât **toate** principiile proclamate la Alba-Iulia se mișcă în cadrul ideologic al epistolei lui Ionel I. C. Brătianu. Fi-rește, formulele defunctului bărbat de stat sunt mai generale, mai vagi, mai vapoase. Precizările și delimitările concrete dela Alba-Iulia poate nu vor fi acoperit suprafața gândirii lui politice. Poate ele au diferit. Poate unele l-au surprins. Sigur este, însă, că i-au depășit intenția. În două puncte esențiale rezoluția dela Alba-Iulia nu rimează cu scrisoarea lui Ionel I. C. Brătianu. Defunctul bărbat de stat subliniază, în scrisoarea sa istorică, accentul ce trebuie să cadă pe ideia dinastică: „Toți în jurul Regelui, care ține drapelul-simbol al acestei uniri“. În actul unirii care omagiază și „memoria acelor bravi Români, cari în acest războiu și-au vărsat sângele pentru înfăptuirea idealului nostru, murind pentru libertatea și unitatea națiunii române“ și-și exprimă „mulțumita și admirațiunea tuturor puterilor aliate, cari prin strălucitele lupte purtate cu cerbicie împotriva unui dușman pregătit de multe decenii pentru războiu, au scăpat civilizațiunea din ghiarele barbariei“, nu se pomeneste nici un cuvânt, nici un cuvânt de recunoștință față de marele Rege Ferdinand I. E, desigur, o lacună. Dureroasă. Umilitoare. Penibilă. Ea se datorește, dacă interpretăm exact evenimentele, pe de o parte socialiștilor români, cari au avut un cuvânt hotărîtor în redactarea definitivă a hotărîrii dela Alba-Iulia, pe de altă parte, poate, și atmosferei de criptă creată prin cascada tronurilor, precum, poate, și împreju-

rării că în programul partidului național român, care, după cum vom demonstra, a slujit model la stabilirea principiilor dela Alba-Iulia, nu se pomeneste nimic despre ideia de dinastie și monarhie. Din fericire și spre consolarea sufletelor noastre umilite de această ingratitude, d. Iuliu Maniu, cu spiritul său larg, a împlinit, fragmentar, această lipsă, dureroasă înainte de toate, în cuvântarea sa dela 1 Decembrie 1918, care trebuie socotită, după cum pe drept cuvânt a caracterizat-o „Telegraful Român“ organul metropoliei ortodoxe din Sibiu, „tâlcuirea evangheliei celei nouă“.

O altă diferențiere substanțială de scrisoarea luminoasă a lui Ionel I. C. Brătianu consistă în art. II al hotărârii dela Alba-Iulia. „Adunarea națională rezervă teritoriilor sus indicate autonomie provizorie până la întrunirea Constituantei, aleasă pe baza votului universal“.

Ca punct de plecare al discuțiilor din preajma adunării dela Alba-Iulia (și a principiilor proclamate) a slujit proiectul de rezoluție al dlui Vasile Goldiș, redactat, la Arad, după o consfătuire prealabilă cu socialiștii români. Socialiștii erau partizani hotărâți ai autonomei. Chiar la 1 Decembrie 1918, „Adevărul“ dela Budapesta, organul socialiștilor români, scria: „Adunarea națională va trebui să declare în mod sărbătorec, că susține *autonomia Ardealului liber*, cel puțin până atunci, când și în România se vor schimba stările triste ce domnesc“. Art. III. din proiectul de rezoluție al dlui Vasile Goldiș suna, deci: „În scopul de a încunjura orice sguđuire socială și până la nivelarea desăvârșită a diferențelor produse prin evoluția

*) Înainte de a lua hotărâri, trebuie să ne închinăm înaintea aceloră, cari au ajutat ca lumina aceasta să străbată norii. Aceștia sunt vitejii din glorioasa armată română (strigăte vi-foroase: să trăiască!) conduși de marele lor căpitan Regele Ferdinand (Furtunoase aclamațiuni. Toată adunarea națională se scoală în picioare și strigă: Trăiască Regele Ferdinand! Trăiască Regina Maria!)

istorică între teritoriile locuite de români în Transilvania și Țara Ungurească și între Regatul Român de acum., *Adunarea Națională rezervă teritoriilor sus indicate autonomie proprie, ale cărei limite și conținut se vor stabili prin constituanta, care se va convoca, ori reprezentanții tuturor locuitorilor acestor teritorii fărăosebire de neam și lege în număr proporțional și care se va convoca în scopul sus indicat la timpul potrivit*“.

Susținut de socialiștii Ioan Mihuț, I. Flueraș și I. Jumanca, precum și d. Ștefan Cicio-Pop, d. Vasile Goldiș preconiza, deci, autonomie *definitivă*. Această idee a fost românește combătută de dd. Alex. Vaida-Voevod, Iuliu Maniu, Aurel Lazar, Silviu Dragomir, Zenobie Pâclișeanu, păstrându-se doar utilitatea trecătoare a unei autonomii provizorii. „Adunarea Națională rezervă teritoriilor sus indicate autonomie provizorie până la întrunirea Constituantei, aleasă pe baza votului universal“. După pilda aceasta, toate principiile esențiale din proiectul de rezoluție au fost fundamental modificate. Nemodificate s’au păstrat cu excepția a două-trei principii, numai pasagiile de omagiu, precum și art. I. relativ la decretarea unirii (în stilizarea inițială a dlui Vasile Goldiș se folosește cuvântul „decide“ în loc de „decretează“). Astfel s’a păstrat punctul 4 din Art. III: „Desăvârșită libertate de presă, asociare și întrunire, libera propagandă a tuturor gândirilor omenești“; punctul 6 din art. III: „Muncitorimei industriale i se asigură aceleași drepturi și avantagii, cari sunt legiferate în cele mai avansate state industriale din Apus“; art IV.: „Adunarea Națională dă expresiune dorinței sale, ca congresul de pace să înfăptuiască comuniunea națiunilor libere în așa chip, ca dreptatea și libertatea să fie asigurate pentru toate națiunile mari și mici deopotrivă, iar în viitor să se elimineze războiul ca mijloc pentru regularea raporturilor internaționale; (Toată mișcarea pacifistă de după războiu se întemeiază pe acest

principiu n. n.)*) art VI**) Adunarea Națională salută cu iubire și entuziasm liberarea națiunilor subjugate până aci în monarhia austro-ungară, anume națiunile: cehoslovacă, austro-germană, jugoslavă, polonă și ruteană și hotărăște ca acest salut al său să se aducă la cunoștința tuturor acelor națiuni; art. VII: Adunarea Națională cu smerenie se închină înaintea memoriei acelor bravi români, cari în acest războiu și-au vărsat sângele pentru libertatea și unitatea națiunii române. (În proiectul Goldiș acest articol are următoarea frumoasă continuare: „Salută cu nețărmurită dragoste armata română și pe marele ei Căpitan Majestatea Sa Regele Ferdinand I-ul și Augusta Sa Soție Regina Maria“); art. VIII: Adunarea Națională dă expresiune mulțumitei și admirațiunii sale tuturor puterilor aliate, cari prin strălucitele lupte purtate cu cerbicie împotriva unui dușman pregătit de multe decenii pentru războiu, au scăpat civilizațiunea din ghiarele barbariei; art. IX: Pentru conducerea mai departe a afacerilor națiunii române din Transilvania, Banat și Țara-Ungurească, adunarea națională hotărăște instituirea unui Mare Sfat Național Român, care va avea toată îndreptățirea să reprezinte națiunea română oricând și pretutindeni față de toate națiunile lumii și să ia toate dispozițiunile, pe care le va afla necesare în interesul națiunii.

Articolul ultim din rezoluția Goldiș, acela privitor la rugămintea către „Regatul Român“ de „a ocupa prin trupele sale toate teritoriile locuite de români“, a fost suprimat din considerațiunile binecuvântate pe cari le-am amintit mai la deal, la începutul acestei scrieri.

*) Vezi Sever Stoica: Antipacifism, Gazeta de Vest, August 1929.

**) Art. V nu se găsește în proiectul de rezoluție. El sună: „Românii adunați în această adunare națională salută pe frații lor din Bucovina scăpați din jugul monarhiei austro-ungare și uniți cu țara-mamă, România“.

Au fost esențial revizuite punctele 1, 2, 3 și 5 din cele șase principii propriu zise, cuprinse în art. III din rezoluția dela Alba-Iulia. Acest fapt trebuie cu atât mai răspicat accentuat, cu cât d. Vasile Goldiș revendică paternitatea întreagă a rezoluției dela Alba-Iulia.

Iată, într'adevăr, ce serie d. Vasile Goldiș:

„Răspunderea istorică și politică pentru hotărârea dela Alba-Iulia n'o are vre-un partid politic, ci o are înaintea tuturor autorul, care s'a simțit alături de sufletul poporului român, cu adevărat iubitor de dreptate și libertate. Punctul 1 din art. III, acel cu libertatea națională pentru toate popoarele, este transcris aproape textual din broșura aceluiaș autor, tipărită la Arad în anul 1912 în limba maghiară despre „Problema naționalității“.*)

Lectorul se va fi convins din expunerea noastră de până acum de afirmațiunile hazardate ale dlui V. Goldiș.

Pentru că subliniază cu apă vie paternitatea punctului 1 din art. III, e nevoie să menționăm că în hotărârea definitivă dela Alba-Iulia, principiul acesta are în partea sa primă, următoarea redactare: „Deplină libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare“. Acelaș punct are în proiectul de rezoluție al dlui Vasile Goldiș următoarea formulare: „Deplină libertate *autonomă* națională pentru toate popoarele conlocuitoare“. Ceeace este cu totul altceva. Acelaș punct celebru continuă în felul următor: „Fiecare popor se va instrui, administra și judeca în limba sa proprie prin indivizi din sânul său și fiecare popor va primi drept de reprezentare în corpurile legiuitoare și la guvernarea țării în proporție cu numărul indivizilor ce-l alcătuiesc“. Redacțiunea aceasta este identică cu cea din proiectul de rezoluție Goldiș. Apartine, însă, paternitatea ideii, într'adevăr, dlui Vasile Goldiș? Iată ceace vrem să

*) Vasile Goldiș: Discursuri, p. 24. Cultura Națională, București, 1928. Din nenorocire, noi n'am putut găsi broșura la care face aluzie d. V. Goldiș nici la Biblioteca Universității din Cluj.

stabilim. În punctul 3 din programul partidului național român, formulat la conferința națională din Sibiu, se află următorul principiu: „În consecință *pretindem ca în administrație, justiție și instrucțiune uzul limbilor popoarelor din patrie prin lege să fie asigurat, în așa măsură și în așa chip, ca fiecare popor din patrie să fie judecat, administrat și instruit în limba sa proprie, drept ce funcționarii publici în fiecare ținut să fie aleși ori numiți* („Fiecare popor se va administra, instrui și judeca *prin indivizi din sânul său*“ ceea ce echivalează cu aleși sau numiți) dintre fiii poporului care îl locuște, iar dacă n'ar sta la dispoziție atari, la tot cazul funcționarii publici să cunoască în grai și în scris limbile acelor popoare în mijlocul cărora sunt aplicați”. Principiul este, deci, acelaș, cu amplificarea că rezoluția dela Alba-Iulia adaugă că „fiecare popor va primi drept de reprezentare în corpurile legislative și la guvernarea țării în proporție cu numărul indivizilor ce-l alcătuiesc“, principiu ce derivă, prin dezvoltare logică, din ideea că „fiecare popor se va instrui, administra și judeca în limba sa proprie prin indivizi din sânul său“.

Disecat până 'n rărunchi și debătut în amănunte a fost punctul 5 din art. III, acel privitor la reforma agrară. Proiectul de rezoluție al dlui Vasile Goldiș prevedea naivități: „minimum 10 jugăre cadastrale“ unui plugar. D. V. Bontescu a arătat, însă, că nu există atâtea proprietăți fonciare câte ar putea satisface exigențele lacome ale plugarului. Trebuie, deci,— a spus d. Bontescu,— să se întocmească statistici exacte și să nu se facă promisiuni irealizabile. Ideia călăuzitoare a democrației este nivelarea socială, intensificarea producțiunii prin micșorarea latifundiilor. Proiectul dlui Goldiș („Fiecare agricultor va primi atâta pământ, cât va putea cultiva însuși cu familia sa (minimum 10 jugăre cadastrale), iar pentru locuitorii țărani din ținuturile fără sol arat, statul va purta de grijă de atari ocupațiuni economice ori industriale, cari să le

asigure traiul lui mulțumitor“) a fost modificat în felul următor: „Reformă agrară radicală, se va face conscrierea tuturor proprietăților, în special a proprietăților mari(!)*. În baza acestei conscrieri desființând fidei-comisurile în temeiul dreptului de-a micșora după trebuință latifundiile, i se va face posibil țăranului să-și creeze o proprietate (arător, pășune, pădure) cel puțin cât să o poată munci el cu familia lui. Principiul conducător al acestei politici agrare e pe de o parte promovarea nivelării sociale, pe de altă parte potențierea producției“.

Asupra punctului 2 din art. III discuțiile au lunecat repede. Proiectul dlui V. Goldiș: „Deplină libertate autonomă confesională pentru toate confesiunile de stat. Toate confesiunile vor primi din partea statului ajutoare proporționate deopotrivă“, a primit următoarea înfățișare: „Egală îndreptățire și deplină libertate autonomă confesională pentru toate confesiunile din stat“, suprimându-se subvenționarea expresă a confesiunilor din stat.

Punctul 3 din art. III a fost așisderea repede modificat, stabilindu-se vârsta de 21 ani pentru conferirea dreptului de vot. Goldiș suna: „Votul obștesc, direct egal, secret, pe comune, pentru ambele sexe în vârstă de 20—24 de ani, la reprezentarea în comune, județ ori parlament“. Alba-Iulia: „Înfăptuirea desăvârșită a unui curat regim democratic pe toate terenele vieții publice. Votul obștesc, direct, egal, secret pe comune, în mod proporțional, pentru ambele sexe, în vârstă de 21 ani, la reprezentarea în comune, județ ori parlament“.

Precum se va fi observat „principiile fundamentale“ proclamate „la alcătuirea noului stat român“ sunt cuprinse în art. III din rezoluția definitivă deja Alba-Iulia.

*) Accentuarea aceasta conține o contradicție. Reforma agrară radicală se bazează pe exproprierea proprietăților mari și mijlocii. Sublinierea conscrierii proprietăților mari și nu și a proprietăților mijlocii contrazice principiul unei reforme agrare radicale, ce preconizează exploatarea rațională și intensivă a pământului în cadrul micii proprietăți.

Intrebarea este. De unde obârșesc aceste idei? Din studiul de laborator al unor oameni publici ce și-au catechizat, la Alba-Iulia, rezultatele capricioase ale lecturilor lor personale? Sau ele au o mai îndeaproape înrudire cu gândirea politică a Ardealului românesc? Cu mediul de aspirare națională din care au țâșnit? Dintru început ținem să stabilim că principiile dela Alba-Iulia sunt emanațiunea organică a mediului politic, economic, social al Ardealului românesc. Ele nu sunt altceva decât adaptarea și stilizarea mai românească a programului partidului național român dela Sibiu. Rezultantă de veacuri a gândirii politice a Ardealului românesc în lupta pentru libertate națională și îndreptățirea egală a tuturor națiunilor.

Iată comparația paralelă a principiilor cuprinse în hotărîrea adunării naționale dela Alba-Iulia și în programul partidului național român, proclamat la conferința națională dela Sibiu.*)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Alba-Iulia

Sibiu

1. Deplină libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare. Fiecare popor se va instrui, administra și judeca în limba sa proprie prin indivizi din sânul său și fiecare popor va primi drept de reprezentare în corpurile legiuitoare și la guvernarea țării în proporție cu numărul indivizilor ce-l alcătuiesc.

3. Nu numai că pretindem din nou, conform programului național, punerea în deplină vigoare și respectarea legii despre egala îndreptățire, ci pretindem revizuirea tuturor acelor legi ulterioare, a căror dispoziție taie în principiul acelei legi fundamentale. In consecință, *pretindem ca în administrație, justiție și instrucțiune, uzul limbilor popoa-*

*) La 28 Noemvrie 1905.

(S'a suprimat, deci, numai partea caducă, aceea cu aplicarea legii de egală îndreptăţire a naţionalităţilor).

2. Egală îndreptăţire şi deplină libertate autonomă confesională pentru toate confesiunile din stat (La Goldiş cu adăugirea: „Toate confesiunile vor primi din partea statului ajutoare proporţionate deopotrivă”).

3. Infăptuirea desăvârşită a unui regim curat

relor din patrie prin lege să fie asigurat, în aşa măsură şi în aşa chip, ca fiecare popor din patrie să fie judecat, administrat şi instruit în limba sa proprie, drept ce funcţionarii publici în fiecare ținut să fie aleşi ori numiţi dintre fiii poporului care îl locuieşte, iar dacă n'ar sta la dispoziţie atari, la tot cazul funcţionarii publici să cunoască în grai şi scris limbile acelor popoare în mijlocul cărora sunt aplicaţi.

4. Pretindem autonomie deplină pentru toate confesiunile şi cerem ca tuturor confesiunilor, în proporţiune cu numărul sufletelor de credincioşi, din visteria statului să li se pună la dispoziţie mijloace materiale, cari sunt de lipsă pentru administrarea bisericilor, dotarea preoţilor şi susţinerea şcolilor confesionale, astfel, ca în ţara întreagă instrucţiunea elementară să fie absolut gratuită. Etc.

6. Cerem lege electorală pe baza sufragiului uni-

democratic pe toate tere-
nele vieții publice. Votul
obștesc, direct, egal, secret
pe comune, în mod propor-
țional, pentru ambele sexe,
în vârstă de 21 ani, la re-
prezentare în comună, ju-
deț ori parlament.

4. Desăvârșită libertate
de presă, asociare și întru-
nire, libera propagandă a
tuturor gândirilor ome-
nești.

5. Reformă agrară radi-
cală. Se va face conscrie-
rea proprietăților, în spe-
cial a proprietăților mari.
În baza conscrierii, desfiin-
țând fidei-comisurile în
temeiul dreptului de a
micșora după trebuință la-
tifundiile, i se va face po-
sibil țăranului să-și cree-
ze o proprietate (arător,
pășune, pădure) cel puțin
atât, cât să o poată munci
el cu familia lui. Princi-
piul conducător al acestei

versal și arondarea cercu-
rilor cu numărul egal al
alegătorilor, votare secre-
tă, în sesiunile notariale,
înaintea unei comisii am-
bulante, și reprezentarea
minorităților*) în parla-
ment. Pretindem să se ga-
ranteze prin lege dreptul
la întrunire și asociare, fă-
ră nici o restricțiune, pre-
tindem votarea deplinei li-
bertăți a presei, nelimita-
tă în afacerile publice.

8. Pretindem desființa-
rea fidei-comiselor, împru-
prietărirea în măsură co-
respunzătoare a agriculto-
rilor prin vinderea în par-
țele sub condiții favorabile
a moșiilor statului. Cerem
inalienabilitatea și indivi-
zibilitatea minimului de
proprietate. Etc.

*) Nu e vorba de minoritate în sensul etnic, ci numeric al cu-
vântului. Noțiunea minoritate e corespondentul termenului de
naționalitate. Substituirea cuvântului de naționalitate prin ter-
menul minoritate reprezintă progresul realizat de ideea națio-
nală: micșorarea numărului etnic al fragmentelor de popoare
ce trăesc în acelaș stat alături de o națiune majoritară ce nu
trebuie să fie dominantă, ci să rămână numai majoritară.

politici agrare e pe de o parte promovarea nivelării sociale, pe de altă parte potențierea producției.

6. Muncitorimei industriale i se asigură aceleași drepturi și avantagii, cari sunt legiferate în cele mai avansate state industriale din apus.

Tot în punctul 8. Interesele muncitorilor să fie scutite în mod echitabil în raport cu munca lor, făcându-se imposibilă exploatarea lor din partea întreprinderilor (sic). Prin impozitul de stat să se introducă asigurarea obligatorie a muncitorilor pentru cazul de boală și bătrânețe, având să contribuie în acest scop statul, întreprinzătorii, precum și aceia, cari aplică (folosesc n. n.) muncitorii. Nu mai puțin pretindem statificarea igienei publice, medic și medicamente pentru săraci“.

Iată, deci, filiațiunea ideologică a celebrelor puncte dela Alba-Iulia. Filiațiunea aceasta este așa de organică, încât partea cea mai critică, discutată și contestată, cea cu „fiecare popor se va instrui, administra și judeca în limba sa proprie prin indivizi din sânul său“ se găsește aproape cuvânt cu cuvânt în programul din 1905 al partidului național român din Ungaria.

Dar esența intimă a punctelor dela Alba-Iulia, libertate națională și egală îndreptățire confesională și națională pentru toate popoarele se află în toate marile acte

de luptă națională a poporului ardelean. În *Supplex Libellus Valachorum* din 1791, în memoriul episcopului Sibiului Moga din 1834, în memoriul Moga et Leményi din 1841, în programul național proclamat pe Câmpia Libertății din 1848, în memoriul din 1849, în legile aduse în 1863 și 1864 de reprezentanții poporului român în dieta din Sibiu, în programul partidului național român din 1881, 1884, 1887, 1890, 1892 și 1905.

Principiile proclamate la Alba-Iulia n'au fost, deci, fructul unui entuziasm efemer, zămislit de rachetele luminoase ale celor 14 puncte ale în veci neuitatului Woodrow Wilson, așa cum crede d. Octavian Goga. Ele n'au fost nici rodul unui oportunism și al unui calcul diplomatic, pentru a impresiona conferința de pace, după cum rezultă dintr'o cuvântare a dlui Alex. Vaida-Voevod. Ele nu sunt decât concluzia ultimă a patrimoniului de gândire al unui popor obijduit.

Acest trecut, această istorie a gândirii politice a Ardealului, românesc precizează și caracterul Alba-Iuliei, unde nu s'au stabilit, cum cred minoritarii, clause de validitate sau de anulare a unui contract, ci *principii generale* ca o zestre programatică a Ardealului românesc.

Maghiarii ardeleni vor fi, de sigur, înclinați, să explice această interpretare istorică, ca o tâlcuire interesată, inspirată de nevoile momentane ale oportunismului. Cât de profund greșită este această credință, rezultă dintr'o intervenție verbală a dlui Iuliu Maniu, când se discuta punctul referitor la reforma agrară și când d. Victor Bontescu a adus cunoscutele obiecțiuni.

„Noi, a precizat d. Iuliu Maniu, noi nu suntem for legislativ ca să discutăm amănunte. Noi fixăm principii. Noi nu suntem corporație legislativă decât într'un singur punct:

al Unirii!

Explicarea genezei și a caracterului punctelor dela Alba-Iulia e cu atât mai necesară, cu cât ele vor inspira

statutul minorităților pe care-l proiectează guvernul național-tărănesc.

Unii fruntași minoritari au socotit mai anii trecuți, că o lege specială a minorităților nu este necesară, deoarece constituția noastră precizează egalitatea cetățenilor în fața legii și îndreptățirea lor egală în ceea ce privește drepturile civile și politice. Decât această argumentare este defectuoasă, deoarece aceste drepturi au fost stabilite prin constituția noastră din 1868. Dar pactul nostru fundamental nu precizează modul cum trebuie pusă în practică această egalitate a cetățenilor aparținători minorităților. Iată, deci, necesitatea juridică a unui statut al minorităților, pe care bărbații politici liberali și național-tărănsiți au recunoscut-o împotriva abdicării unor fruntași minoritari.

În ce se deosebește, însă, partidul național-liberal de partidul național-tărănesc în ceea ce privește legiferarea problemei minoritare?

Partidul național-liberal vrea să ridice arhitectura legii minorităților pe temelia tratatului adițional dela Trianon. Partidul național-tărănesc vrea să legifereze statutul minorităților pe schela principiilor dela Alba-Iulia.

Care este deosebirea între aceste două maniere de a concepe legiferarea problemei minoritare?

Deosebirea va reeși evidentă, dacă vom pune față în față textele dela Trianon și dela Alba-Iulia.

Alba-Iulia stabilește următorul regim juridic minorităților:

„Deplină libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare. Fiecare popor se va instrui, administra și judeca în limba sa proprie prin indivizi din sânul său și fiecare popor va primi drept de reprezentare în corpurile legiuitoare și la guvernarea țării în proporție cu numărul indivizilor ce-l alcătuiesc“.

„Egală îndreptățire și deplină libertate autonomă confesională pentru toate confesiunile din stat“.

Tratatul adițional dela Trianon conține următoarele stipulațiuni:

Art. 8. Toți supușii români vor fi egali în fața legii și se vor bucura de aceleași drepturi civile și politice, fără deosebire de rasă, limbă sau religie.

Deosebirea de religie, de credință sau de confesiune nu va putea fi o piedecă pentru nici un supus român cu privire la folosința drepturilor sale civile și politice, în special la admiterea în serviciile publice, în funcțiuni și onoruri sau la exercitarea diferitelor profesii și industrii.

Nu se va edicta nici o restricțiune contra liberei întrebuintări de către vre-un supus român a vre-unei limbi oarecare, fie în relațiunile private sau comerciale, fie în materie de religie, de presă sau de publicațiuni de orice natură, fie în întrunirile publice.

Cu toată stabilirea de către guvernul român a unei limbi oficiale, se vor face înlesniri raționale supușilor români de altă limbă decât cea română, pentru întrebuintarea limbei lor, fie oral, fie în scris, înaintea tribunalelor.

Art. 9. Supușii români aparținând unor minorități etnice, de religie sau de limbă, se vor bucura de acelaș tratament și de aceleași garanții în drept și în fapt, ca și ceilalți supuși români. Ei vor avea în special un drept egal de a înființa, conduce și controla, pe spesele lor, instituțiuni de binefacere, religioase sau sociale, școli și alte instituțiuni de educație, cu dreptul de a întrebuinta limba lor proprie și de a exercita liber religiunile lor.

Art. 10. În materie de învățământ public, guvernul român va acorda în orașele și districtele unde locuște o populație considerabilă de supuși români de altă limbă decât cea română, înlesniri menite a asigura că, în școlile primare, copiii acelor supuși români, vor fi instruiți în limba lor maternă. Această stipulație nu va împiedeca guvernul român de a face obligatorie predarea limbilor române în școlile sus menționate.

În orașele și districtele unde locuște o proporție consi-

derabilă de supuși români aparținând unor minorități etnice, de religie sau de limbă, aceste minorități își vor vedea asigurate o parte echitabilă în beneficiul și în afectarea sumelor ce ar putea fi atribuite din fondurile publice, prin bugetul statului, prin bugetele primăriilor și alte bugete, în scop de educație religioasă sau de binefacere.

Art. 11. România consimte să acorde sub controlul statului român, comunităților secuilor și sașilor, în Transilvania, autonomia locală în ce privește chestiunile religioase și școlare.

Art. 12. Declară apoi că aceste drepturi ale minorităților stau sub garanția Societății Națiunilor și statoroște modul de aplicare al acestor garanții.

Ce rezultă din confruntarea celor două texte?

Alba-Iulia conferă minorităților drepturi mai largi ca Trianonul. Acest fapt a fost recunoscut și de d. Alex. Vaida-Voevod, într'un interview acordat ziarului „Neues Wiener Journal” și de d. Iuliu Maniu, care în conferința sa ținută la Institutul Social Român, asupra problemei minorităților, a declarat următoarele: „Hotărârile dela Alba-Iulia stabilesc îndreptățiri mai largi pentru minorități decât cele cuprinse în tratatul adițional”.

Ceeace trebuie, însă, subliniat cu accent răspicat, este faptul că atunci când d. Iuliu Maniu a enumerat principiile cuprinse în art. III dela Alba-Iulia, a adăugat vorbind despre regimul minoritar stabilit prin tratatul dela Trianon: „Tratatul adițional în schimb precizează (sublinierea este a noastră) drepturile minorităților”.

Ce înseamnă asta?

Stipulațiunile tratatului adițional dela Trianon concretizează principiile mai abstracte dela Alba-Iulia. Cu alte cuvinte, în rezolvirea practică a problemei, prin elaborarea unui statut al minorităților, *Alba-Iulia se mișcă în-lăuntrul Trianonului.*

Ce rezultă de aici?

Partidul național-țărănesc înțelege să legifereze problema minoritară pe temeiul tratatului adițional. Cu alte cuvinte, partidul național-țărănesc, partidul național-liberal, partidul poporului sunt perfect de acord asupra bazelor principiale pe care trebuie să construiască statutul minorităților.

Dar se va obiecta. E o contradicție să afirmi pe de-o parte, că Alba-Iulia conferă minorităților drepturi mai largi decât Trianonul, iar pe de altă parte în rezolvirea practică a problemei minoritare să te restrângi la tratatul adițional, svârbind peste bord prisosul drepturilor stabilite prin hotărîrea dela Alba-Iulia. Este, într'adevăr, o contradicție, o contradicție logică, o contradicție formală, dacă facem abstracție de conținutul istoric al problemei, de realitățile istorice ce au gestat-o.

Noi am demonstrat, însă, istoricește, că la Alba-Iulia nu s'au proclamat decât unele principii generale, așa cum revoluțiunea franceză a proclamat trinitatea sacră a marilor principii: libertate, egalitate, fraternitate. Cu alte cuvinte, principiile dela Alba-Iulia nu s'au decretat pentru realitățile imediate din România, ci ca un îndreptar politic pentru rezolvarea problemei minoritare în orice țară și în orice timp, ca un catechism etern ce înfruntă legile timpului și ale spațiului. Probă este că în discursul său dela 1 Decembrie 1918, d. Iuliu Maniu tâlcuind „evanghelia cea nouă“ a hotărîrii dela Alba-Iulia, în loc să stăruiască că „fiecare popor se va instrui, judeca și administra în limba sa proprie prin indivizi din sânul său“, s'a mulțumit să declare: „Voim ca fiecare națiune să se poată cultiva în limba ei, să se roage lui Dumnezeu în credința ei și să ceară dreptate în limba ei“. Ceeace nu acoperă principiile dela Alba-Iulia, dar se suprapune perfect precizărilor concrete din tratatul adițional dela Trianon. Dovadă mai este că la Alba-Iulia s'a amplificat, s'a abstractizat principiul național dela Sibiu. (La Sibiu conferința națională s'a mărginit să ceară ca „fiecare popor din

patrie să fie judecat, administrat și în limba sa proprie, drept ce funcționarii publici în fiecare ținut să fie aleși ori numiți dintre fiii poporului, care îl locuiește“, iar la Alba-Iulia s'a extins acest principiu prin următoarea adăugire: „Fiecare popor va primi drept de reprezentare în corpurile legiuitoare și la guvernarea țării în proporție cu numărul indivizilor ce-l alcătuiesc“. Ori nu se poate concepe ca autorii punctelor dela Alba-Iulia să stabilească pentru minoritățile dintr'un stat național mai multe drepturi ca pentru naționalitățile dintr'un stat poliglot. În speță, nu se poate presupune ca românii să fi acordat pentru maghiarimea din statul național român drepturi mai largi decât au cerut pe seama lor în statul maghiar poliglot. Dovadă mai este împrejurarea că conferința de pace, deși cunoștea punctele dela Alba-Iulia (Ionel I. C. Brătianu le tradusese în toate limbile europene și le-a împărțit membrilor conferinței de pace) n'a cuprins aceste principii în tratatul adițional, deoarece n'avea să stipuleze obligațiuni abstracte, vapoaze, ci obligațiuni precise pentru o țară concretă, în speță pentru România. Și, prin urmare, nu putea impune unui stat național cum e România, obligațiuni adecuate unui stat eminentemente poliglot.

Argumentul ni-l îmbie, în mod tacit și partidul maghiar, care în curs de zece ani n'a formulat pretențiuni asupra nici unui departament, deși principiile dela Alba-Iulia prevăd că, „fiecare popor va primi drept de reprezentare... în guvernarea țării în proporție cu numărul indivizilor ce-l alcătuiesc“. Partidul maghiar n'a ridicat această pretențiune, pentrucă proporția ungarilor nu-l îndreptățește să formuleze o asemenea revendicare. Consecința acestui fapt? Principiul dela Alba-Iulia nu poate avea aplicare în România, ci în alte țări, de o pildă, în Cehoslovacia.

Firește, aceasta este o interpretare. Ea poate fi respinsă și se poate afirma că autorii punctelor dela Alba-Iulia

n'au avut intențiunea de-a formula în materie minoritară principii generale pentru orice țară și în orice timp, ei au stabilit unele principii concrete pentru uzul exclusiv al României. Acest punct de vedere implică, însă, o poziție primejdioasă: principiile dela Alba-Iulia nu sunt decât utopii pentru realitățile concrete ale României.*) Tertium non datur...

Dar chiar în ipoteza că interpretarea noastră este fundamental eronată, practic n'avem îndreptățirea de a afirma că partidele noastre de guvernământ, partidul național-țărănesc, partidul poporului și partidul național-liberal, vor să construiască statutul minorităților pe tratatul dela Trianon?

Credem că nu poate exista îndoială că atât partidul național-liberal, cât și partidul poporului socotesc tratatul adițional ca singurul îndreptar în rezolvirea juridică a problemei minoritare. Rămâne în echivoc partidul național-țărănesc. Dar noi am demonstrat fără posibilitate de contestare, că în concepțiunea partidului național-țărănesc tratatul adițional precizează, concretizează în cadru practic punctele dela Alba-Iulia. Chiar dacă se va obiecta, că aceasta constituie o corsetare a Alba-Iuliei, nu se poate, însă, tăgădui că aceasta este singura realitate valabilă pentru partidul național-țărănesc, căci în virtutea voluntarișmului care însuflețește adevărurile politice: Wille zur Macht, există nu ceea ce există, ci ceea ce vrei să existe.

Încă odată rămâne, deci, stabilit că statutul minorităților va fi altoit pe tratatul adițional al conferinței de pace.

Întrebarea primordială este: ce atitudine vor adopta minoritățile? Și mai ales, ce poziție va ocupa partidul maghiar?

*) Vezi Sever Stoica: „Ideia națională și problema minoritară“, ziarul „Chemarea“ din 27 Iunie 1926.

Ni se va obiecta. N'are însemnătate atitudinea partidului maghiar, deoarece nu reprezintă maghiarimea. Noi nu putem împărtăși acest punct de vedere, deși e reprezentat de partidul național-liberal și de partidul național-tărănesc, care a adoptat teoretizările dlui George Tătărescu. Singur partidul poporului, care a încheiat pactul dela Ciucea*) și prin aceasta a recunoscut partidul maghiar ca reprezentant al maghiarimei, e pe drumul cel just și real.

Intr'adevăr, se poate susține despre partidul maghiar, că nu reprezintă maghiarimea atunci când toate încercările de a sfărâma unitatea acestui partid, de a-l divorța de masele maghiare, de a crea un alt partid au dat greș? N'au eșuat încercările de organizare ale grupului reformist, nu s'a frânt partidul poporului maghiar, n'a naufragiat partidul maghiar al țaranilor și meseriașilor? Nu s'au retras în cort și dd. Krenner, și Koos, și Kecskeméthy și Bárdos Péter? Și dacă în curgerea anilor de după războiu, numai partidul maghiar a izbutit să se mențină la suprafață ca singurul și adevăratul reprezentant al maghiarimei, se poate oare susține, că partidul maghiar nu este agreat de masele maghiare? Ar fi să negăm realitățile și să ne închinăm stratagemelor politice, al căror rost noi nu-l înțelegem, al căror rost noi nu putem și nu vrem să-l înțelegem, deoarece nu prezintă nici o utilitate rodnică și nu sporește decât confuzia în spirite.

Iată, deci, motivul care ne-a îndemnat să întrebăm: ce atitudine va adopta partidul maghiar față de statutul minorităților? Intrebare cu atât mai importantă, cu cât nu se poate concepe o lege specială a minorităților, care să

*) Pactul dela Ciucea conține puncte pe cari orice om cu simțul realităților, trebuie să le respingă. De pildă: punctul 7 din art. II: „Bisericile romano-catolică, reformată, unitară și luterană ce urmează a se înființa, (?) vor avea dreptul de a impune credincioșii, asigurându-li-se concursul autorităților pentru încașarea acestor impozite, stabilite în baza legilor de organizare.

nu polarizeze adeziunea deplină a minorităților, în special a maghiarimei.

Statutul minorităților nu se poate limita la hotarele strâmte pe cari le trasează reglementarea drepturilor cetățenilor minoritari, ci trebuie să cuprindă și opera de pacificare a minorităților. Cu alte cuvinte, nu poate urmări numai un obiectiv juridic, ci și unul politic, care este mai important decât primul.

Incontestabil, opera aceasta de pacificare nu se poate realiza decât printr'o politică de largă toleranță față de minorități, prin respectarea onestă a principiilor proclamate de revoluția franceză, prin aplicarea consecventă a principiului de naționalitate și, deci, a ideilor de libertate și egalitate, ce animă gândirea și toate realizările politice și sociale ale umanității moderne.

Astăzi nu mai putem înțelege inchiziția religioasă, tortura, suferința și persecuția pentru o credință. Așa nu se va putea înțelege mâine impilarea barbară a unei minorități, întemnițarea virtualităților latente ale popoarelor.*)

Politicește, încătușarea conștiinței naționale împinge oricare popor la luptă pe două fronturi, la răsmeriță internă împotriva statului, la războiu de desrobire în afară. După conflagrațiunea universală, care poartă caracterul unui războiu de eliberare a naționalităților, cugetarea eu-

*) Rațiunea de existență a națiunilor este de a-și desvolta cultura specifică, ca rezultat al însușirilor lor particulare. Ideia superiorității unei culturi a trecut în cripta istoriei. Astăzi nimeni nu mai poate susține cu argumente temeinice că, cultura latină ar fi, de pildă, superioară celei slave. Sau cultura germană culturii indice. Căci culturile nu sunt *ierarhice*, ele sunt *echivalente*. Situate pe planuri deosebite, ele sunt incomparabile. Fiecare cultură produce valori pe cari numai ea le poate crea. Și tocmai pentru că creiază valori specifice pe care alte popoare nu le pot zămisli, ea nu trebuie zăgăzuită în eflorescența creației ei. A distruge o națiune înseamnă a distruge o cultură. A distruge o cultură înseamnă a dezarmoniza simfonia de culoare a națiunilor în curcubeul umanității.

ropeană recunoaște ca o axiomă curentă adevărul, că asuprirea minorităților duce la conflicte înarmate. De aceea orice conștiință pacifică, nu poate decât să protesteze împotriva împilării minorităților, o cauză latentă de războiu. Iată, de ce ideia protecției drepturilor minoritare, nu derivă numai din principii etice, culturale și naționale, ci și din înțelegerea realistă a nevoilor proprii ale popoarelor, căci războiul, împotriva căruia orice conștiință civilizată trebuie să protesteze cu oroare, nu poate folosi decât interesele pecuniare ale marilor industrii de războiu.

Nu poate fi, deci, discuție asupra necesității juridice de a legifera problema minoritară. Întrebarea este dacă politicește legiferarea drepturilor minoritare se efectuează în condițiuni propice și dacă va atinge țelurile pe cari orice partizan al păcii sociale și naționale le scontează. Noi am mai spus-o. Menirea unui statut al minorităților trebuie să fie pacificarea minorităților. Pacificarea minorităților implică, însă, ideia ca statutul minorităților să aibă asentimentul întreg al fragmentelor etnice din țară, căci a aduce o lege pentru a nemulțumi pe aceia pentru domolirea cărora a fost adusă, înseamnă a tulbura spiritele, a împinge minoritățile pe baricade ostile consolidării statului român, cu un cuvânt a anula țelul și rostul unui statut al minorităților.

Întrebarea mare rămâne, deci: va realiza oare statutul minorităților pe care-l proiectează guvernul național-tărănesc, pacificarea atât de unanim dorită, a minorităților?

Dintru început, trebuie să stabilim, că partidul național-tărănesc și partidul maghiar stau pe poziții fundamentale opuse, pe poziții ireductibile.

Partidul maghiar militează pentru legiferarea autonomiei naționale a minorităților. Partidul național-tărănesc, la rândul său, e vrăjmașul hotărît al acestei autonomii.

Argumentarea partidului maghiar e simplă ca o dificilă problemă de stat în fața unui demagog. Cerem autonomia națională, pentru că partidul național-tărănesc a trecut

principiile dela Alba-Iulia. în decalogul programului său. Ori aceste principii prevăd: „Deplină libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare. Fiecare popor se va instrui, administra și judeca în limba sa prin indivizi din sânul său și fiecare popor va primi drept de reprezentare în corpurile legiuitoare și la guvernarea țării în proporție cu numărul indivizilor ce-l alcătuiesc“.

Adică autonomie.

Decât partidul maghiar se înșală.

Alba-Iulia nu prevede autonomia națională pentru minorități. O confruntare a proiectului de rezoluție al dlui Vasile Goldiș și a hotărîrii (definitive) dela Alba-Iulia poate lămuri, istoricește, pe cri cine. Proiectul de rezoluție suna: „Deplină libertate *autonomă**) națională pentru toate popoarele conlocuitoare“. Textul definitiv, textul corectat, textul citit în fața marelui adunări naționale are următoarea redactare: „Deplină libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare“. Lipsește, deci, ideia autonomiei, care a fost înlăturată în mod expres, după îndelungate discuții.

În cursul unei debateri parlamentare din acest an, d. Iuliu Maniu a ținut să accentueze, că, la Alba-Iulia, nu s'a acordat autonomia națională pentru minorități, explicând această hotărîre răspicată prin argumentul că adunarea națională dela Alba-Iulia nu putea conferi minorităților autonomia națională, atunci când, în vechea Ungarie, partidul național român a renunțat la autonomia Transilvaniei.**)

*) Vezi Sever Stoica: Greșeli și alambicări, ziarul „Curentul“ din 27 Februarie 1928.

***) Partidul național român din Ungaria a renunțat la autonomia Transilvaniei în 1905. De fapt programul acesta a fost părăsit în 1903, odată cu inaugurarea activismului (abandonarea pasivității) de către d. dr. Aurel Vlad. Ideia abandonării autonomiei a fost pusă în circulație în 1902, în ziarul „Libertatea“ din Orăștie, de către dr. Ioan Mihu.

Declarația aceasta a dlui Iuliu Maniu nu poate fi suspectată de oportunism. Suspiciunea este înlăturată pentru ori cine confruntă proiectul de rezoluție al dlui V. Goldiș cu hotărîrea dela Alba-Iulia. Dar d. Iuliu Maniu a mărturisit acest adevăr istoric și în opoziție, în cunoscuta sa conferință dela Institutul Social Român.

„Minoritățile din ținuturile de peste Carpați, — a spus d. Iuliu Maniu, — se nizuiesc însă a explica această hotărîre (cea dela A.-Iulia n. n.) în așa fel ca și cum în ea ar fi cuprinsă și o autonomie națională, ceea ce ar fi de acordat acelor minorități. *Păreră absolut greșită.* (Sublinierea este a noastră). Adunarea națională n'a hotărât autonomia națională pentru minorități și n'a înțeles să le-o acorde. Din contră, a hotărât în mod conștient și într'un mod expres, că nu li se poate acorda și că prin urmare nu li se poate pune în vedere o autonomie națională. Dovada acestui fapt este, că mai mulți membri ai adunării naționale au propus în consfăturile prealabile, foarte lungi și foarte temeinate, cari au durat două zile și aproape o noapte, să li se acorde minorităților autonomie națională, dar însăși consfătuirea prealabilă a respins dela început această propunere, iar adunarea națională a primit în unanimitate hotărîrea propusă de consfătuirea prealabilă cu *omiterea* (sublinierea este a noastră) autonomiei naționale pentru minorități“*)

Pretențiunea partidului maghiar de a fundamenta autonomia națională a minorităților pe principiile dela Alba-Iulia este cu atât mai nefondată, cu cât în cursul celor zece ani de luptă politică, partidul maghiar a abandonat principiile dela Alba-Iulia, legând și semnând pacte ce echivalează nu numai cu renunțarea la aceste principii, ci și cu un războiu fățiș împotriva Alba-Iuliei.

Rezultă, însă, din argumentele precedente, că nu e lo-

*) Sever Stoica: „Autonomia națională a minorităților“, Gazeta de Vest din August 1929.

gie, că nu e bine, că nu e folositor să se acorde autonomia națională pentru minorități? Fără îndoială, nu. Căci ele, argumentele aceste sunt de ordin secundar. Pentrucă lupta partidului maghiar împotriva Alba-Iuliei și, deci, în gândirea minoritară, contra autonomiei naționale a minorităților, precum și hotărîrea adunării naționale dela Alba-Iulia de a nu acorda minorităților autonomia națională, nu exclude utilitatea pe care o poate prezenta acordarea autonomiei naționale. Întâiu de toate trebuie stabilit, că omiterea expresă a autonomiei naționale, nu înseamnă că celebrul punct dela Alba-Iulia n'ar putea fi interpretat ca o definiție clasică a autonomiei naționale*). Nodul problemei nu este, însă, acesta. Ci întrebarea dacă autonomia e o consecință firească și logică a principiului de naționalitate? Incontestabil, da. Autonomia națională e rezultanta logică și firească a ideii naționale.

Cu o singură condiție. O condiție esențială. Să existe condițiile propice care să înlesnească acordarea autonomiei naționale: Să preexiste adică condițiile naturale rezultate din ansamblul împrejurărilor economice, geografice, etnice, care să facă posibilă crearea unei autonomii politice, judiciare și administrative pentru minorități. Aceste condiții principale sunt: a) minoritatea care solicită autonomia națională trebuie să trăiască în massă compactă; b) această minoritate să poată fi circumscrisă într'o unitate teritorială (condiția etnică și geografică sunt în strînsă conexiune una cu alta); c) regiunea căreia ur-

*)Juriștii minoritari susțin, că principiul: „Deplină libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare. Fiecare popor se va judeca, administra și instrui în limba sa proprie prin indivizi din sânul său și fiecare popor va primi drept de reprezentare în corpurile legiuitoare și la guvernarea țării în proporție cu numărul indivizilor ce-l alcătuiesc” ar fi o definiție clasică, și, deci, clară și precisă, a autonomiei naționale. Este, desigur, un punct de vedere, împotriva căruia se pot formula temeinice obiecțiuni, dar care poate fi susținut cu suficiente argumente.

mează să i se confere autonomia națională să nu fie o regiune pauperă și dislocată.

Care sunt realitățile din țara noastră? Minoritățile nu trăesc în masse compacte, iar așezările lor etnice sunt lipsite de continuitate geografică, așa încât realizarea autonomiei naționale este o imposibilitate de fapt, căci presupune o unitate teritorială etnică ce lipsește. Singura minoritate care trăește în masă compactă este poporul secuiesc, așa de neînsemnat la număr și așa de amestecat, în unele părți, cu sângele românesc, absorbit, printr'o politică de desnaționalizare sistematic urmărită. Dar Secuimea este așa de pauperă, structura ei economică așa de mizeră, încât autonomia națională cu toate consecințele ei, ar condamna-o la un regim de privațiuni, de crunte lipsuri, de foamete. Căci prin structura ei, Secuimea gravitează economic spre Regatul vechiu; întemnițarea ei între zidurile chinezești ale autonomiei naționale ar constitui cel mai funest viitor ce i s'ar putea pregăti.

Totuși, în ciuda argumentelor de fapt, partidul maghiar persistă în ideia monomană a autonomiei naționale. Atitudinea partidului maghiar se explică prin țelurile oculte ce-i diriguiesc acțiunea. Conducătorii partidului maghiar ca și guvernul contelui Bethlen nu s'au atmosferizat cu realitățile hotarelor dela Trianon și, în consecință, luptă pentru revizuirea acestor realități. Dacă, prin situația ei, Ungaria contelui Bethlen poate lupta fățiș și pieptiș împotriva tratatului dela Trianon, partidul maghiar nu se poate război la lumina zilei pentru acest ideal, ci trebuie să se deghizeze: cal troian în cetate. Cum se realizează această acțiune subversivă, această politică a calului troian în cetate? Simplu ca oul lui Columb. Prin stabilirea unui program intraductibil în realitate. Prin hotărîrea ireductibilă de a cere autonomia națională. Obiectivul partidului maghiar este, deci, de a fermenta o stare de nemulțumire permanentă în sânul populației maghiare, pentru a-i aținti privirea dincolo de graniță, spre Buda-

pesta, pentru a-i inocula idealuri centrifugale, în scopul de a zădărnici consolidarea interioară a statului român.

În aceste condițiuni, ne întrebăm dacă legiferarea problemei minoritare nu se produce într'un moment neprielnic ? Căci dată fiind psihoza actualilor conducători ai maghiarimei, statutul minorităților nu va fi decât prilej pentru o nouă sursă de nemulțumiri, de campanii de defăimare și de agitații.*) Primejdia este cu atât mai mare, cu cât (pe cât logic se poate prevedea) partidul maghiar nu va vota legea și o va interpreta ca un document de asupraire a minorităților. Singur faptul sabotării parlamentare ar fi de natură a anula eficacitatea binefăcătoare a legii minorităților.**)

Nu mai mică este primejdia ce rezultă din împrejurarea că guvernul, dominat de ideologia legalistă a veacului trecut, își imaginează că o problemă și, deci, și problema minoritară se poate rezolva printr'o lege.***) Curios este, însă, că guvernul nu se simte îndestul de pregătit de a aduce o lege a minorităților. Dovadă că a trimis în străinătate un delegat să studieze această problemă. Dacă totuși, nepregătit cum este, vrea să legifereze în această

*) Ziarul „Keleti Ujság“, oficiosul partidului maghiar, comentând sub titlul „Rușinea dlui Brandsch“ un articol al acestuia, apărut într'o mare revistă londoneză, a calificat încrederea pe care o exprimase fruntașul sas în bunele intențiuni ale guvernului în ce privește legiferarea problemei minoritare, ca o rușine.

***) În broșura „Cestiunea naționalităților și modurile soluționării sale în Ungaria“, Aurel C. Popovici, un eminent cunoscător al problemei de naționalitate, scria, între altele: „Legea naționalităților au adus-o maghiarilor ei singuri... Această împrejurare în sine era suficientă a compromite efectele legii — dacă s'ar fi pus vre-odată în practică“ (p. 28).

****) Sociologul rus Serge Alexeiev crede că problema minoritară nu se va putea rezolva decât în cadrul statelor unite ale Paneuropei. Ne-am putea îngădui a observa ironic, dar fără seriozitate, că problema minoritară se va rezolva numai între hotarele statelor unite ale Europei, deoarece nici problema Paneuropei nu se va rezolva.

materie, aceasta se datorește șerbiei intelectuale față de concepția legalistă a secolului trecut. Căci nu putem presupune că intențiunea guvernului ar fi de a legifera statutul minorităților, nu pentru necesitățile de consolidare internă, ci de ochii streinătății, pentru a încânta această streinătate. Căci succesul ar fi prea efemer și ar fi degrabă substituit prin realitățile ce rămân. După disecarea și criticizarea migăloasă a legii vor urma veșnicile obiecțiuni în ceea ce privește aplicațiunea ei. Căci după cum spune și profesorul Luigi Ruggi în al său studiu „Principalele reforme introduse de fascism în organizarea constituțională și administrativă a Italiei“ ..., „în materie de drept public nu valorează atât legea în sine, cât aplicațiunea ei practică, determinată de mediul în care se aplică. Se poate spune că aceeași lege are o valoare diferită după cum e aplicată de guverne diferite“.*) Mai gravă decât nepregătirea pe care guvernul însuș a recunoscut-o, mai gravă decât această lacună este lipsa simțului istoric pe care-l trădează guvernul. Căci simțul istoric nu se manifestă prin înlocuirea prezentului cu trecutul, prin substituirea noțiunilor actuale cu noțiunile din trecut, a problemelor de azi cu problemele de ieri, cu un cuvânt, prin soluționarea problemelor de azi cu soluțiunile de ieri. Mai precis, problema enclavelor etnice dintr'un stat național nu poate fi privită ca problema popoarelor dintr'un stat poliglot, cu alte vorbe problema unor fragmente etnice ce trăiesc în minoritate într'un stat nu poate fi asimilată cu problema unor popoare ce viețuiesc în majoritate într'un stat. Sau în limbajul realităților actuale: națiunile ce trăiesc astăzi sub sceptrul unui stat strein nu sunt în majoritate ca înainte de războiu, ci în minoritate. Nu avem, deci, naționalități, ci minorități, și în consecință, soluțiile ce se preconizează pentru rezolvirea problemei mino-

*) Luigi Ruggi: „Le principali riforme introdotte dal fascismo nell' organizzazione costituzionale e amministrativa italiana“ Revista de Drept Public, Ianuarie-Martie 1929, Ar. IV. No. 1.

ritare nu pot fi acele date pentru rezolvirea problemei de naționalitate. În afară de acest fapt esențial ce modifică fundamental problema, noi românii nu avem minorități tratate altfel, cu alt regim decât populațiunea majoritară, ci minorități ce se închipue altfel tratate. Nu avem, deci, minorități asuprite și persecutate, ci minorități ce-și imaginează că sunt persecutate sau asuprite.

Impresiunea noastră este că deși guvernul trebuie să simtă instinctiv această nouă stare a lucrurilor, nu a formulat niciodată această idee și, deci, nu este conștient de ea, și mai presus de toate, nu știe să tragă concluziile ce rezultă din această perspectivă. În rezumat, guvernul dovedește aceeaș absență a simțului istoric pe care l-a mărturisit din prilejul întocmirii reformei administrative, când nu s'a călăuzit de criterii economice,*^{*)} singurele înțelepte, ci de tradiția regiunilor istorice anacronice, ce nu au nici o rațiune de existență. (N'a creat, deci, unități economice, ci a salvat tradiționalismul perimat al provinciilor istorice, închipuindu-și că înțelegerea istorică a problemei duce nu la recunoașterea criteriilor economice, un imperativ categoric al vremurilor de azi, ci la salvarea unor provincii tradiționale, împotriva cărora s'a luptat în toate faptele și gândurile lui, neamul românesc. Așa, de o pildă, în ordinea logică a criteriilor economice, Secuimea ar trebui atașată nu de Ardeal, ci de Moldova, spre care o îndreaptă toate interesele economice).

* * *

Concluzia?

Ea se impune dela sine. Amânarea legiferării problemei minoritare. Nu pe un timp scurt, ci pe un timp îndelungat, când împrejurările vor aduce maturizarea maghiarimei,

*) Ideia cardinală a Paneuropei, de pildă, e ideia inaugurării unei producții centrale, prin repartizarea materiilor prime și contingentarea producției ca un rezultat al uniunii vamale a statelor europene (desființarea granițelor economice prin suprimarea taxelor vamale) ce ar duce la sporirea salariilor și scăderea prețurilor.

ce-și trăește perioada infantilă de popor minoritar într'un stat strein. Evoluția spiritului public maghiar, așa de romantic și așa de rătăcit pe drumurile de pustă ale mirajurilor cu fântânile răsturnate pe albastrul cerului, ni se pare o realitate esențială a zilei de mâine. Căci astăzi unghurimea nu mai are aceeaș manieră de a privi rânduiala lucrurilor cași acum câțiva ani.

BCU Cluj / Biblioteca Universitatii Cluj